

Česká republika mezi mlýnskými kameny

(Scénář možného vývoje světové bezpečnostní situace)

Scénář Česká republika mezi mlýnskými kameny, který předkládají jeho autoři čtenářům v tomto čísle Vojenských rozhledů, vznikl v rámci činnosti Centra pro sociální a ekonomické strategie Fakulty sociálních věd jako jeden z výsledků práce na studii Putování českou budoucností. Autoři scénáře mají především ambici, aby tento scénář, který je smyšleným příběhem o možné budoucnosti, podnítil diskuzi o budoucím postavení České republiky v rámci možného vývoje bezpečnostní situace ve světě v prvních dvou dekádách 21. století.

První dvě dekády 21. století se velmi odlišovaly od posledního desetiletí století předešlého ve kterém dominovaly, především ve vztazích mezi velmocemi, ekonomické otázky. Do popředí se v tomto období dostaly otázky bezpečnosti. Aktivita islámských radikálních organizací používající nové formy terorismu, hrozba šíření zbraní hromadného ničení a možnost vzniku válek, ve kterých by byly použity jaderné zbraně, svět svým způsobem vrátilo o 50-60 let zpět, kdy existovala reálná hrozba jaderného konfliktu.

Euroatlantická civilizace začala být konfrontována s novými hrozbami, což se odehrávalo na pozadí více či méně radikálních změn v postavení jednotlivých zemí, koalic a svazků. Jednota západního světa, patrná v letech studené války, nebyla již přitom samozřejmostí. Francis Fukuyama byl na počátku nového století jedním z prvních politologů, kteří konstatovali, že „západní svět se patrně rozdělil vedví“, a to v době, kdy „Usáma bín Ládín, Al Kajda, Talibán a islámští radikálové představují pro liberální demokracii západního světa možná větší ideologickou hrozbu než kdysi komunismus“. Samotný Fukuyama uznával, že „v realu není islám možno považovat za alternativu, na jejímž základě by mohla být postavena společnost lidí existující ve skutečném světě“, protože „lidem, kteří nejsou muslimy, nemá co říci, ale také proto, že nenaplní očekávání ani většiny muslimů“, což bylo na začátku 21. století patrné i v takových zemích jako Irák a Írán. Vlastní příčinou odcizení západního světa bylo různé chápání důsledků rozpadu bipolarity v Evropě a v USA. Evropa se v bezpečnostních otázkách a v zahraniční politice orientovala multilaterálně, Amerika unilaterálně.

I když centra mezinárodního terorismu byla vzdálena od České republiky, důsledky jejich činnosti se jí nevyhnuly. Navíc pro rozpory v euroatlantické civilizaci se zkomplikovaly rozhodovací procesy politických elit v bezpečnostních otázkách, takže se země v určitých klíčových mezinárodněpolitických situacích ocitla mezi mlýnskými kameny.

Nová bezpečnostní ohrožení na přelomu tisíciletí

Ačkoli varovných signálů bylo nespočet, počínaje útoky na americké vojenské základny a velvyslanectví a nekonče sebevražednými teroristickými atentáty Palestinců, následně trestaně Izraelci, sofistikovaná akce proti New Yorku a Washingtonu s teroristickým zneužitím unesených civilních letadel překvapeně Američany i svět zaskočila. Následovala razantní a zprvu úspěšná odvetná akce proti mezinárodnímu terorismu a Afghánistánu podporovaná

nejen demokratickými zeměmi, ale i mnoha jinými státy v bezprostředním okolí, které se cítily podobnými ozbrojenými excesy ohroženy.

Ještě však nebyla Al Kajda poražena, bin Ládín zneškodněn a Afghánistán stabilizován a došlo k teroristickému útoku na indonéském ostrově Bali, v moskevském divadle a na dalších místech světa, včetně Evropy a České republiky. Zároveň se v protiteroristické koalici (a celém transatlantickém společenství) začaly objevovat stále se prohlubující trhliny, které některé analytiky vedly k tomu, aby varovně konstatovali, že dochází nebo dokonce již došlo k rozštěpení této koalice a zároveň i k ohrožení soudržnosti Severoatlantické aliance, i když se tomu pražský summit NATO koncem roku 2002 snažil zabránit.

Jako pověstné „Sarajevo“ byl označován výrok amerického prezidenta George Bushe o „ose zla“, tvořené trojicí militantních totalitních států Iráku - Íránu - Severní Koreje, a doktrinární opatření, která po nich následovala. Na druhé straně to bylo standardní odmítnutí americké politiky Francií a překvapivě i sílící odpor Německa.

Česká republika se sice ve svém vnějším oficiálním postoji stále shodovala se stanovisky většiny evropských zemí, uvnitř společnosti však postupně docházelo ke stále silnější diferenciaci: rozhodující pravice se více orientovaly na Spojené státy, menší část pravice, střed a levý střed na Evropu a krajní levice se upínala stále ještě na Rusko, přičemž otevřeně podporovala některé země, které byly v napjatých vztazích se Spojenými státy. Vzhledem k této situaci a vnějším tlakům se usílí České republiky o zajištění vlastní bezpečnosti velmi zkomplikovalo.

Americká reakce

Nejrazantněji zareagovaly na změnu bezpečnostních rizik a ohrožení Spojené státy, a to přijetím nové **Národní bezpečnostní strategie USA (NBS)**. Ta zachovávala jak dosavadní kontinuitu americké zahraniční a bezpečnostní politiky, tak odrážela situaci po zesílení akcí mezinárodního terorismu. Nebyla proto zcela neočekávaná, spíše dovršovala logický vývoj, který se dal dříve či později očekávat.

NBS měla zajistit efektivní zvládnutí nových bezpečnostních rizik ohrožujících USA včetně prolínání vnitřní a zahraniční politiky s akceptací preventivních válek a zároveň udržet výjimečné postavení Spojených států ve světě s dikcí na hodnotu svobody trhu. Jejím předpokládaným objektivním důsledkem byla preference vojenské síly před mírovou diplomacií. Došlo tím i k marginalizaci malých zemí, jako je i Česká republika, které nemohly nijak výrazně zasahovat do mezinárodních vztahů a ovlivňovat bezpečnostní situaci ve světě.

NBS se tím stala zároveň výzvou světu, který vůči americkému unilateralismu, hegemonismu a izolacionismu musel hledat cesty, jak zajistit návrat USA k multilaterálnímu vazbám.

Spojené státy usilovaly o rovnováhu moci, již rozuměly, že budou-li si státy, zvláště rozvojové, počínat v boji proti terorismu a zbraním hromadného ničení odpovědně, bude jim zajištěna bezpečnost. A to v součinnosti s Ruskem a Čínou, o nichž se Spojené státy stále výrazněji domnívaly, že mají společné hodnoty spojené s tržní ekonomikou, ačkoli ve skutečnosti šlo převážně v souvislosti s bojem proti mezinárodnímu terorismu zároveň a především o dělbu moci. Bylo to v rozporu s některými naivními představami českých politiků, že rozšiřováním Severoatlantické aliance končí mocenské rozdělování světa, ve skutečnosti jen docházelo k novému přerozdělování.

NBS opouštěla pojem odstrašování, protože na tzv. darebácké státy (rogue states), jak Američané začali označovat země ohrožující fakticky či údajně jejich bezpečnost, už zjevně

jako výstraha neplatilo, a nahradila jej nutností preventivních válek, což prohlubovalo rozpory mezi USA a Evropou. V některých případech uskutečněné preventivní akce spíše připomínaly bratrskou pomoc.

NBS zároveň přícházela s podnětem investovat zdroje nejen do vedení preventivních válek, ale i do ovlivňování lokálních krizí, což nebylo ve skutečnosti nic jiného než vměšování se do vnitřních záležitostí států. Tyto války chtěly USA vést bez ohledu na souhlas spojenců, spřátelených zemí a partnerů. Tím si USA zároveň zajišťovaly, aby při nekontrolované globalizaci nevznikla nová bezpečnostní rizika. Regulaci trhu si USA chtěly podřídit svým velmocenským zájmům. Role OSN měla být redukována na úlohu určitého prostředku při řešení bezpečnostních ohrožení a ve světovém vývoji, nikoli jako finálního decizního subjektu.

USA chtěly prostřednictvím své nové NBS zároveň zabránit ostatním státům, aby budovaly srovnatelné kapacity s jejich vojenským potenciálem i zpravodajskými službami. Přitom v době přijetí NBS byla vojenská síla USA desetinasobně účinnější než evropská a tvořila polovinu vojenské kapacity světa.

NBS se sice nesoustředila pouze na novou zahraničně politickou a vojenskou doktrínu, ale hledala i cesty ke zlepšení sociální situace ve světě a rozšíření demokracie spojené s volným trhem – NBS mj. i proto dávala přednost pojmu lidská důstojnost, který spojovala s potřebou svobodného trhu, což bylo nadřazeno mezinárodnímu právu a lidským právům. Realizace těchto záměrů se však ve srovnání s ostatními dlouho nedařila.

Přijetí nové NBS nebylo izolovaným činem. Došlo k negativnímu synergickému efektu, k němuž bylo kromě nové NBS nutno přičíst záporný postoj USA k zákazu používání nášlapných min, podceňování ekologických důsledků civilizačního rozvoje odmítnutím tzv. Kjótského protokolu (o snížení světových emisí o 5,2 % z r. 1997), rozhodnutí zrušit smlouvu s Ruskem o protiraketové obraně, snahu vyhnout se postihům amerických občanů Mezinárodním trestním tribunálem i neamerickými soudy, rychlé sblížení s Ruskem a s Čínou a s tzv. pivotními státy v souvislosti s útokem na Afghánistán, větší tendence Američanů rozhodovat o strategických bezpečnostních otázkách samostatně, což posilovalo latentní vědomí světa o Pax Americana nebo o „strong world leadership“ – jejich „pevném vedení světa“.

Paradoxně ale začalo být pro Spojené státy stále obtížnější v podmínkách oslabování tradičních institutů zajišťujících mezinárodní mír a bezpečnost efektivně reagovat na nové bezpečnostní výzvy.

Evropská reakce

Po konfrontaci úrovně vojenských sil jednotlivých členských zemí NATO při řešení kosovské krize a po bombardování Jugoslávie jako vyvrcholení konfliktu na území Balkánu musela **evropská bezpečnostní a obranná politika (EBOP)** dostat objektivně novou podobu. A to i přesto, že už po pádu bipolarity stály všechny významné evropské instituce jako Evropská unie (EU), Západoevropská unie (ZEU), Rada Evropy, Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě a Severoatlantická aliance před nutností přehodnotit nebo modifikovat své základní určení, smysl, obsah činnosti i organizační struktury.

Ukázalo se, že Evropa, konkrétně EU, není schopna uskutečnit operaci takového rozsahu, jako bylo bombardování Jugoslávie a následná mírová akce v Kosovu, bez vojenské síly USA, a to zvláště pokud jde o zpravodajské informace, prostředky komunikace a velení, použití leteckých sil, strategickou leteckou přepravu, logistickou podporu ad. To prokázalo vojenskou

nezpůsobilost Evropy a EU vést takové operace a také posílilo dominantní postavení USA v NATO, což bylo v rozporu se zájmy některých evropských členských zemí Aliance.

Proto se na zasedání Evropské rady v červnu 1999 v Kolíně nad Rýnem zavázaly členské státy EU k „vybudování takové politiky, která umožní Unii autonomní akci, podpořenou dostatečnou vojenskou silou, prostředky k rozhodnutí o jejím použití a připravenosti tak učinit v případě mezinárodních krizí bez podmínek případných akcí NATO“. Rada také rozhodla v této souvislosti o řadě praktických kroků k naplnění takto formulovaného cíle: jednalo se o převzetí: Západoevropské skupiny pro vyzbrojování (WEAG), Výzkumného ústavu pro bezpečnost v Paříži a satelitního střediska v Torrejónu. V prosinci 1999 pak bylo v Helsinkách přijato rozhodnutí o tzv. **evropském základním cíli** (EHG - European Headline Goal), v jehož rámci se počítalo s vybudováním efektivní vojenské kapacity pro řešení budoucích krizových situací. Konkrétně se jednalo o vytvoření 15 plně samostatných a soběstačných brigád v počtu 50 000 až 60 000 vojáků schopných rozmístit se do dvou měsíců, jednotlivé součásti pak ještě dříve. Tyto brigády měly být schopné operovat a udržet se v určeném prostoru jeden rok, dokud akce neskončí nebo budou vystřídány. Předpokládalo se proto, že síly budou ve skutečnosti trojnásobné (příprava, nasazení, relaxace), v optimálním případě pětinasobné (třífázový proces devastoval potenciál vojáků a vedl k negativním sociálním důsledkům, např. rozpadu rodin ap.), než byla základní kapacita patnácti brigád. Spolu s tím se předpokládalo posílení evropského vojenského výzkumu a zbrojního průmyslu.

V rámci EBOP se postupně dařilo pravidelně svolávat Radu pro všeobecné záležitosti (GAC - General Affair Council), včetně účasti ministrů obrany členských zemí a Politický a bezpečnostní výbor (PSC - Political and Security Committee), složený z velvyslanců jako představitelů členských zemí. Dále se podařilo vytvořit Vojenský výbor Evropské unie (EUMC - European Union Military Committee), složený z náčelníků generálních štábů členských zemí, kteří jsou při řešení běžné agendy zastupováni svými zástupci (MILREP) a vytvořit Vojenský štáb Evropské unie (EUMS - European Union Military Staff), který bude působit v Evropské radě a zpracovávat vojenská stanoviska a příslušná doporučení konkrétním politickým orgánům EU pro řízení případných vojenských operací v rámci EU.

Evropa, zejména evropské členské země EU a NATO, však neměly jen legitimní právo zmíněné a další jevy Americe vyčítat. Zároveň bylo nutné přiznat, že bez USA by bylo téměř nemožné vyřešit balkánskou krizi. Podobně tomu bylo s vojenskou operací proti Talibánu v Afghánistánu. Kromě symbolických jednotek nebylo NATO schopné pro nedostatek příslušných zbraňových systémů a vycvičených vojáků téměř nic poskytnout. A tak jedinou reakcí NATO na teroristický útok na USA 11. září byla aktivace článku 5 Washingtonské smlouvy, což ale mělo pouze symbolický charakter. Příčinou takového stavu byla především skutečnost, že evropské členské státy NATO vydávaly na zajištění své vnější (ale i vnitřní) bezpečnosti výrazně méně finančních prostředků.

V osmdesátých letech vydávaly evropské země na vojenské rozpočty zhruba polovinu částky Spojených států. V Evropě to bylo 156 miliard dolarů, zatímco ve Spojených státech 270 miliard. Na počátku století ale již Evropa začala zaostávat. (Evropa 126 miliard a Spojené státy 376 miliard). Spojené státy na počátku první dekády století pak zvýšily vojenský rozpočet až na 400 miliard dolarů, než se úroveň postupně po roce 2010 ustálila na půl biliónu dolarů. Výdaje na vnitřní bezpečnost se nejprve zdvojnásobily (z 18 na 37 miliard, jež byly poskytnuty nově zřízenému federálnímu ministerstvu bezpečnosti), přičemž po roce 2010 se jejich výše ustálila na 50 miliardách dolarů ročně.

Evropa s převažující orientací na sociální stát se logicky výraznějším zvýšení vojenských rozpočtů bránila, necítila se zprvu bezpečnostně ohrožena jako USA. Ty dlouhodobě podporovaly i řadu diktátorských režimů a vysloužily si v mnoha částech světa nenávist. Evropě stačilo vydávat finanční prostředky koordinovaněji a vrátit se postupně na 150 a později 200 miliard vojenských výdajů ročně. Pomohlo tu zúžení vojenského výzkumu a výroby na menší počet zbraňových systémů a užší spolupráce s USA. Přesto postrádaná transportní letadla schopná přepravovat vojska na velké vzdálenosti, bezpilotní letouny, přesné naváděné zbraně, velitelské a štábní systémy atd., byly do armád v potřebném rozsahu zavedeny až na konci první dekády 21. století.

Vzhledem k přetrvávající evropské nemohoucnosti zasahovat efektivně v soudobých ozbrojených konfliktech v zámoří byly preventivní vojenské zásahy realizovány především vojáky americkými a na evropských zemích zůstávala vojenská stabilizace politické situace po ozbrojených akcích a regenerace státní správy rozvrácených zemí. To Evropě z axiologických a humanitních hledisek sice vyhovovalo, ale šlo o dlouhodobější aktivity, které jsou finančně náročné. Teprve v druhé dekádě století mohly evropské ozbrojené síly efektivněji přispět k přímému bojovému řešení bezpečnostních ohrožení ve všech světadílech.

Vojenské oddělování USA a Evropy

Nová Národní bezpečnostní strategie USA se promítla i do tzv. plánu spojených velitelství. V jeho rámci došlo k přehodnocení působnosti jednotlivých regionálních velitelství americké armády, což představovalo nejrozsáhlejší reformu amerického vojenského velení po druhé světové válce. V průběhu první dekády 21. století bylo vytvořeno a začalo fungovat Hlavní vojenské velitelství pro obranu Severní Ameriky (NORTHCOM). Hlavní velitelství v Evropě (EUCOM) s působností pro Evropu a severní Afriku, rozšířilo mj. působnost na Rusko, které se tak poprvé ocitlo v zóně odpovědnosti jednoho regionálního velitelství.

USA tímto krokem přestaly považovat Rusko za supervelmoc, ale zároveň i za nepřátelský stát. Působnosti a úkoly Hlavního velitelství pro Tichý oceán (PACOM) s působností v oblasti Indie, Číny, Koreje, Japonska, Austrálie etc., SOUTHCOM (střední a jižní Amerika) a CENTCOM (severovýchodní Afrika, Perský záliv, Saúdská Arábie, Pákistán atd.) zůstaly nezměněny.

Rozhodující pro rozdělování transatlantického společenství bylo, že na základě iniciativy USA došlo ke zrušení Hlavního velitelství NATO pro Atlantik (ACLANT) – jediného strategického velitelství NATO na území Spojených států. Pentagon nepovažoval existenci tohoto velitelství za potřebnou. USA tím přestaly ve prospěch NATO zajišťovat bezpečnost mořských cest v Atlantiku. Začaly také připravovat své paralelní struktury, které by byly aktivizované v případě války bez Severoatlantické aliance. USA také stáhly z Evropy většinu svých vojenských sil.

USA přehodnotily i svou jadernou doktrínu, tzn. mohly proti protivníkovi udeřit preventivně ještě dříve, než se staly samy cílem útoku. Nevyklučovaly ani použití jaderných zbraní v preventivním útoku. Preventivní válku začaly považovat za obrannou intervenci. Rozhodujícím kritériem se staly americké národní zájmy. Naštěstí v prvních dvou dekádách 21. století USA jaderné zbraně ani v jedné z preventivních válek nepoužily.

Oslabení transatlantických vazeb v kontextu nestabilního vývoje ve světě

V souvislosti s procesem vytváření nové světové a evropské bezpečnostní architektury docházelo k přehodnocování role a významu mezinárodních organizací, které vznikly jako produkt druhé světové nebo studené války.

Došlo k přehodnocení role OSN, a to především v důsledku faktického ukončení existence Rady bezpečnosti OSN. Činnost Rady přestala být efektivní především v důsledku samostatného jednání Spojených států při prosazování svých bezpečnostních zájmů ve světě, což se nejmarkantněji projevilo ve válce proti Iráku na počátku roku 2003. I přes odmítnutí plně akceptovat americkou unilateralistickou politiku ze strany některých velmocí (především Francie, Německa, Ruska a Číny) došlo k dohodě mezi všemi stálými členy Rady bezpečnosti, že je nutné místo Rady vytvořit platformu, která by sloužila jako nástroj k zajišťování základní strategické stability ve světě. Na základě návrhu Spojených států a Ruska, který byl velmocemi a vedoucími státy světa přijat, došlo v tomto směru k institucionalizaci G-8. Na základě stávajících členů G-8 (USA, Velká Británie, Francie, Německo, Itálie, Japonsko, EU, Rusko) došlo k vytvoření Rady bezpečnostní spolupráce (CSC - Council of Security Cooperation). Na počátku druhé dekády století se tato rada rozšířila o Čínu a Indii.

OSN ale zůstala zachována, přičemž do popředí v její činnosti vystupovaly dva úkoly: být významnou mezinárodní diskuzní platformou o aktuálních a budoucích problémech světa a zajišťovat činnost specializovaných organizací a programů podílejících se na řešení těchto problémů (např. UNDP, UNICEF, UNEP, WFP, UNCTAD, UNHCR, UNESCO apod.). Tyto organizace a programy hrály významnou úlohu v rámci pomoci především rozvojovému světu při zabezpečování tzv. minimálních standardů zdraví, vzdělání a bydlení, což bylo vyspělými zeměmi považováno za součást úsilí o odstraňování příčin terorismu (i když se nepodařilo dosáhnout toho, aby všechny vyspělé země věnovaly na rozvojovou pomoc 0,7 % HDP). Tento přístup v druhé dekádě 21. století převážil nad izolacionistickým pojetím konzervativních a krajně konzervativních sil ve Spojených státech a Evropě, které chtěly učinit ze zemí Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) pouhou pevnost vůči ostatnímu světu, opírající se pouze o svoji vojenskou moc. Realizace takového záměru by byla ovšem v konečném důsledku stejně velmi problematická díky unilateralistické politice Spojených států, které jejím prosazováním významně oslabilu nejsilnější euroatlantickou vojenskou organizaci založenou ve 20. století – Severoatlantickou alianci.

Tím, že Spojené státy přestaly mít zájem na Alianci jako jednom z hlavních nástrojů své bezpečnostní politiky, došlo k její transformaci na strukturu typu Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, rozpuštěné v roce 2010. Naopak rozšíření Evropské unie na jihovýchod a východ Evropy a postupné posilování její vojenské dimenze zvýraznilo úlohu EU při zajišťování bezpečnosti Evropy. Evropa se i v tomto kontextu postupně přetvářela v první postimperální demokracii, společnost v *novém smyslu* demokratickou, *novodemokratickou*, spojenou v úsilí o perspektivu evropské demokracie, která bude mít sociální a ekologický rozměr a která respektuje v tomto společenství národní identity.

Národní stát nebyl v tomto integračním procesu likvidován, ale transformován v demokratickém smyslu v podstatně zralejší kulturně politický tvar. Ten se odlišoval od nacionálně konzervativních a euroskeptických tendencí představitelů partikulárních nacionálních zájmů a obranářských či přímo xenofobních postojů. Na základě těchto kladných zkušeností sílila myšlenka, aby se Evropa stala první postnacionální postimperální demokracií, první sku-

tečnou *demokratickou* a *humanisticky* orientovanou velmocí, která svou vahou změnila trvale neudržitelný vývoj spojený s rozpory imperiální éry lidstva a povede k postupnému vyrovnávání úrovně zemí a regionů.

Evropské směřování jen částečně ovlivnilo orientaci Spojených států, které nejen v první, ale i ve druhé dekádě 21. století byly vázány řešením řady vážných světových problémů. Na prvním místě se jednalo především o proces rozšiřování zbraní hromadného ničení – především jaderných. Tento vývoj měl kořeny již koncem 20. století, kdy Spojené státy zrušily Smlouvu o protiraketové obraně z roku 1972 s Ruskem a také neratifikovaly Smlouvu o všeobecném zákazu jaderných zbraní.

Právě zrušení Smlouvy o protiraketové obraně přispělo k posilování jaderného potenciálu Číny. Mezinárodním společenstvím, a především pak USA, také nebylo dostatečně zachyceno rozšiřování jaderných zbraní v Pákistánu a Indii. V důsledku toho, že obě země se na počátku 21. století staly spojenci Západu v boji proti terorismu, došlo k legitimizaci jejich jaderného statusu. Tato skutečnost ovšem přispěla k tomu, že v dalším indicko-pákistánském konfliktu byly i přes odpor mezinárodního společenství použity jaderné zbraně. Konflikt se sice podařilo díky úsilí především Spojených států a Ruska urovnat, ale došlo k dalšímu oslabení režimu nerozšiřování jaderných zbraní.

Indicko-pákistánský konflikt měl vliv i na další státy, které disponovaly jadernými zbraněmi nebo kapacitami pro jejich výrobu. Svůj jaderný potenciál začaly posilovat Izrael a Severní Korea. Jaderné zbraně získal i Irán a o jejich získání začaly vážně usilovat Libye, Jižní Korea a Tchaj-wan (což představovalo velkou výzvu především Číně).

Další jadernou zemí se stalo v první dekádě století Japonsko, které tím reagovalo na posilování vojenského potenciálu (včetně jaderného) ve východní Asii. Japonsko se tak postupně ve své bezpečnostní politice osamostatňovalo vůči Spojeným státům a díky svému vědeckotechnickému potenciálu se stávalo významnou vojenskou veličinou v asijském regionu.

Možnost vzniku potenciálních konfliktů v prostoru Asie byla ovšem výrazně determinována vzrůstající politickou a ekonomickou silou Číny, která se na konci druhé dekády 21. století stala druhou nejsilnější zemí světa – s perspektivou stát se dokonce zemí nejsilnější. Poprvé v období posledních zhruba 200-250 let se tak jedním ze silových center světa stala země stojící mimo euroatlantickou civilizaci, přičemž takového výsledku se jí podařilo dosáhnout v průběhu čtyř dekád bez vážnějších politických a ekonomických ořesů.

Vzhledem k tomu, že Čína a „čínský“ politický a ekonomický model začaly ohrožovat postavení Spojených států v Asii (a také postupně v celém světě), rozhodly se Spojené státy intenzivněji podporovat ekonomický rozvoj Ruska, jako případné protiváhy Číny. S ohledem na jeho nerostné bohatství to vedlo k jeho rychlejšímu rozvoji. Tento rozvoj byl ale doprovázen snahou o zpětné získání vlivného postavení nejen v bývalých sovětských republikách, ale i ve střední a východní Evropě a potažmo v celé Evropě vůbec. Tato ruská snaha byla částečně úspěšná díky tomu, že Spojené státy přestaly mít zásadnější strategické, politické a ekonomické zájmy v Evropě a že Evropa byla ve vzrůstající míře závislá na importu ruských energetických surovin.

Na druhé straně intenzivnější ruskou snahu o dosažení většího vlivu v Evropě omezovala stále existující vnitřní politická i ekonomická nestabilita v zemi, projevující se navzdory autoritativnímu a centralizovanému stylu vládnutí politických sil, které pokračovaly v linii bývalého ruského prezidenta Vladimíra Putina. V daném případě se jednalo především o Sibiř, kde byly alokovány významné zahraniční, zejména americké, investice (prioritně v těžbě, zpracování a přepravě ropy a plynu). To vedlo u místních regionálních politických elit ke snaze osamostatnit se na metropoli.

Tyto snahy nenašly podporu ani u Spojených států, ani u Číny, jež se obávaly následků politické a ekonomické destabilizace v regionu (Spojené státy odtud např. získávaly cca 10 % svého importu ropy). Ústřední vláda v Moskvě proto mohla s pomocí promoskevsky orientovaných politiků, vlastníků velkých ruských ropných společností a silových rezortů obrany a vnitra tyto separatistické tendence potlačit.

Krizovou oblastí světa byl nadále i Blízký východ. Snaha o mocenské přeskupení v regionu, které bylo zahájeno operací Spojených států proti Husajnovu režimu v Iráku na počátku století, nebyla zcela úspěšná. Irák se postupně rozpadl, došlo ke vzniku v podstatě samostatného kurdského státu, což destabilizovalo situaci v Turecku, Sýrii a Iránu. Autokratické režimy na Blízkém východě byly konfrontovány s nespokojeností svých obyvatel, které vyjadřovaly nejen protiamerické a protizápadní postoje, ale také nespokojenost se svým zhoršujícím se ekonomickým postavením.

Nepodařilo se také urovnat izraelsko-palestinský konflikt. Vzhledem k trvajícím boji Palestinců proti Izraeli se na konci první dekády 21. století objevily první příznaky možného rozpadu izraelského státu, mj. i díky zvýšené emigraci izraelských občanů židovského původu ze země. Došlo ovšem i ke zvýšené migraci obyvatel z arabských zemí do Evropy. Tato migrace posilovala tzv. paralelní islamistickou společnost, existující vedle stávajících společenských struktur v evropských zemích, což se postupně stávalo značným vnitřním bezpečnostním rizikem.

Vývoj v České republice byl mimo jiné ovlivňován situací v sousedním Německu, které procházelo po celou první dekádu 21. století ekonomickou recesí, což byl zřejmý následek obrovských finančních investic vynaložených především na ekonomické znovusjednocení západní a východní části země a neochoty vládnoucí politické elity přikročit k radikálnější ekonomické reformě. Tato skutečnost měla za následek stagnující ekonomickou spolupráci. To ovšem nijak negativně neovlivnilo další posilování vlivu Německa na politický a ekonomický život v České republice, který vyplýval i z postavení Německa jako klíčového státu Evropské unie. Posilování vlivu Německa bylo podpořeno i postupným oslabováním zájmu Spojených států o Evropu a z druhé strany růstem ruského vlivu v Evropě, v níž se Německo stalo pro Rusko nejvýznamnějším partnerem.

Bezpečnost České republiky

Zatímco zprvu se občané zvláště k vnějším bezpečnostním otázkám stavěli vlažně, po prvních teroristických útocích na přelomu první a druhé dekády 21. století v České republice se začal jejich vztah rychle měnit, byli ochotnější akceptovat přijímaná opatření a prestiž armády a policie se v jejich očích dále zvýšila. V konfrontaci s novými bezpečnostními hrozbami veřejnost akceptovala i vytvoření systému komplexního řízení bezpečnosti země, jehož akceschopnost byla ovšem limitována složitým průběhem reformy armády a dalších bezpečnostních složek.

Bezpečnost České republiky jako v minulosti závisela na globální, evropské a teritoriální bezpečnosti, na schopnosti přijmout na globální, evropské, regionální i státní úrovni taková bezpečnostní opatření, která by postupně redukovala a minimalizovala bezpečnostní rizika. Primární bylo řešit sociální a ekologické problémy lidstva a zeměkoule a teprve sekundárně využívat vojenské řešení. Ozbrojený zásah byl svým způsobem selháním nenásilných forem řešení. Stejně tak již bylo nemyslitelné, aby se sociální problémy ve světě řešily bez ohledu na ekologické důsledky. Bohužel tento záměr se nedařil pro pokračující akce mezinárodního

terorismu a preventivní války, kterých se musela aktivně účastnit i Česká republika (mj. i vysláním protichemické jednotky, jednotky zvláštních sil a brigády rychlého nasazení), což komplikovalo využití jejího potenciálu.

Základní spor o podobu budoucí české armády byl i přes odpor části odborníků na počátku století rozhodnut. Začala se budovat profesionální a převážně „expediční“ armáda v rámci koalice určená pro řešení bezpečnostních úkolů, především mírových misí. Bylo ovšem nutné v průběhu tohoto procesu zajistit kompatibilitu armády s rychle vznikajícími vojenskými strukturami Evropské unie, které postupně nahrazovaly, po odpoutání se USA od Severoatlantické aliance, její vojenské struktury. Vzhledem ke skutečnosti, že Evropská unie jasně definovala záruky kolektivní obrany až na konci první dekády 21. století, došlo ještě v polovině první dekády k částečné korekci reformy ve směru posilování obrany vlastního území. Zintenzivnila se výstavba teritoriální obrany, což mělo velký význam především v souvislosti se silícími proudy uprchlíků z jihu a jihovýchodu.

Převážná část českých politiků se rychle shodla na tom armádu profesionalizovat, pokračující děba práce vyžadovala i ve většině vojenských odborností profesionály. Hodilo se to zároveň i jako atraktivní slib ve volbách. Nic jiného ani nezbyvalo. Polovina mladých mužů podmínkám vojenské služby zdravotně nevyhovovala a stále víc jich raději volila i o polovinu delší civilní službu. Rozhodnutí o profesionalizaci tento trend posílilo. Do obvykle těžkých podmínek v zahraničí bylo neodpovědné vysílat vojáky s jednoročním výcvikem, přesněji s přípravou několikatydenní či několikaměsíční, protože po základním výcviku se vojáci základní služby obvykle věnovali dozorčí a strážní službě, opravám a úklidu. Mise rozhodně vyžadovaly profesionály.

Výstavbu profesionální armády komplikovala skutečnost, že přijímané cíle bezpečnostní a vojenské politiky zpracovávané vládou, projednávané v Bezpečnostní radě státu a v parlamentu měly stále nedostatečnou profesionální úroveň a neodpovídaly novým potřebám. Byl to i odraz stavu, kdy především rezorty obrany a zahraničních věcí měly nedostatek skutečně kvalifikovaných odborníků na problematiku bezpečnostní a vojenské politiky.

Vyšší zájem o profesionální službu v armádě, zvláště o dvou- až tříleté angažmá, měli mladí muži a zčásti ženy převážně jen u jednotek vysílaných do misí. Příčiny byly zřejmé, mladí lidé si potřebovali co nejrychleji vydělat, aby mohli „nastartovat“ do života, tzn. zakoupit si byt nebo postavit dům. Profesionalizace proto pro nedostatek prostředků na vysílání misí neprobíhala takovým tempem, jaké bylo třeba. Zvláště také proto, že o tuto kategorii lidí měly zájem nejen ozbrojené síly, ale i policie, soukromé bezpečnostní služby, cizinecká policie, celní správa, integrovaný záchranný systém atd. Zpočátku se příliš nedařilo i využít dobu služby vojáků z povolání pro přípravu jejich budoucího civilního povolání. Přestože vedení rezortu deklarovalo zájem zvyšovat zastoupení žen v armádě postupně až na 20 % stavu, realizace tohoto záměru vzbuzovala rozpaky: počet žen sice skutečně stále rostl, ale jejich role byla dvojaká. Menšina vysoce motivovaných a odhodlaných žen budovala navzdory stále přítomným překážkám úspěšnou kariéru, ale pro větší část méně kvalifikovaných vojákyní armáda nebyla schopna vytvořit funkční pracovní prostředí. Docházelo tak k vysoce neefektivní fluktuaci, kdy značné procento žen armádu po krátké době opouštělo.

Trvalým problémem se stala nedostatečná a nekoncepční ideová výchova vojáků jako občanů demokratického státu. To se kromě rozšíření „žoldnéřské“ motivace projevovalo nárůstem rasistických, extremistických a neonacistických tendencí stále častějším výskytem násilné trestné činnosti u mladších a hodnostně nižších vojenských profesionálů. Bohužel

velitelský sbor ani vedení armády nebyly – díky své nepřipravenosti zajistit hodnotovou výchovu – schopny těmto jevům razantně čelit. Jestliže v předchozím období armáda získávala „body“ i u vzdělanějších a progresivnějších vrstev české společnosti, nyní na ni opět začínaly pohlížet s určitou nedůvěrou a despektem.

Rychlost a kvalitu profesionalizace zproblematisovalo, že se rezortu obrany nepodařilo pro nejasné majetkové vztahy, nikdy nepovolené stavby a zčásti nezáměr regionů a obcí předat do bezúplatného užívání vojenská zařízení a pozemky, takže dost značná část vojáků z povolání po odchodu vojáků v základní službě byla vázána dozorcí a strážní službou v těchto opouštěných posádkách, což se dělo na úkor kvality výcviku a demoralizovalo vojáky z povolání. Odchod vojáků z poloviny dosavadních posádek narušil vzájemné vztahy těchto obcí k armádě, protože vedl k odchodu dobře placené střední třídy, což vedlo k narušení demografické struktury obcí, kulturní a tělovýchovné činnosti, komerčních činností, možnosti výběru životních partnerů a zvýšení nezaměstnanosti.

Zatímco na začátku profesionalizace armády a v průběhu úspěšných zahraničních misí se vztah médií k armádě zlepšil, po objevení se prvních potíží profesionalizace a modernizace armády začal převažovat kritický postoj. Ten se změnil až po dosažení plné bojeschopnosti armády v plánovaných letech 2012-2015.

Na financování armády mělo kromě relativního snižování vojenského rozpočtu vliv to, že vojenský rozpočet byl stále výrazněji zatěžován výsluhovými důchody pro odcházející vojáky z povolání. Snaha převést tyto služby při důchodové reformě na úřad důchodového zabezpečení neuspěla. To mělo negativní vliv na modernizaci armády, zvláště na nákup zbraňových systémů. Přebudování armády se proto stále o několik let proti plánu opožďovalo.

Zkratky použité v textu:

ACLANT	(Allied Command Atlantic) – Hlavní velitelství NATO pro Atlantik
CENTCOM	(U. S. Central Command) – Střední velitelství OS USA
CSC	(Council of Security Cooperation) – Rada bezpečnostní spolupráce (hypotetická organizace, jež by měla podle tohoto scénáře v podstatě nahrazovat OSN)
EBOP	- evropská bezpečnostní a obranná politika EU
EU	- Evropská unie
EUCOM	(European Command) – Hlavní velitelství OS USA v Evropě
EHG	(European Headline Goal) – evropský základní cíl EU
EUMC	(European Union Military Committee) – Vojenský výbor EU
EUMS	(European Union Military Staff) – Vojenský štáb EU
G-8	(Group 8) – Skupina osmi (nejindustrializovanějších zemí světa)
GAC	(General Affairs Council) – Rada pro všeobecné záležitosti (EU)
MILREP	(Military Representative) – vojenský představitel (zástupce)
NORTHCOM	(Northern Command) – Hlavní vojenské velitelství pro obranu Severní Ameriky
OECD	(Organization for Economic Cooperation and Development) – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (ekonomicky nejvyspělejší země světa)
OS USA	- ozbrojené síly USA
PACOM	(U.S. Pacific Command) – Hlavní velitelství OS USA pro Tichý oceán
PSC	(Political and Security Committee) – Politický a bezpečnostní výbor EU
SOUTHCOM	(U.S. Southern Command) Jižní velitelství OS USA
UNCTAD	(UN Conference on Trade and Development) – Konference OSN o obchodu a rozvoji
UNDP	(UN Development Programme) – Programový rozvoj OSN
UNEP	(UN Environment Programme) – Program OSN pro ochranu životního prostředí
UNESCO	(UN Educational, Scientific and Cultural Organization) – Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu
UNHCR	(Office of the UN High Commissioner for Refugees) – Vysoký komisariát OSN pro uprchlíky
UNICEF	(UN Children's Fund) – dětský fond OSN
WEAG	(Western European Armament Group) – Západoevropská skupina pro vyzbrojování

ZEU - Západoevropská unie
WFP (World Food Programme) - Světový potravinový program OSN

Literatura:

- ANDRÁNI, G., BERTRAM, Ch., GRANT, Ch. „Evropská vojenská revoluce.“ *MF DNES* 2. 2. 2001.
- BALABÁN, M. Bezpečnostní politika Ruské federace. *Interní studie*. Brno: Ústav strategických studií Vojenské akademie, 2002.
- BALABÁN, M. „Milníky ruské bezpečnostní politiky v roce 2002 a její perspektivy.“ *Mezinárodní politika* č. 2/2003.
- BUSH, G. W. „Raketový štít je nutný.“ *MF DNES* 15. 2. 2001.
- CLARKE, M. „French and British security: mirror images in globalized world.“ *International Affairs* 76, 4 /2000/ 725-739.
- COHEN, W. S. „V sázce je bezpečnost světa.“ *Orientace, příloha Lidových novin* 20. 1. 2001, str. 20.
- EBERHART, D. „CIA Warns Russia, China, Iran.“ *NewsMax.com*, <http://www.inosmi.abstract/168948.html>.
- EICHLER, J. „Francie po Kosovu.“ *Mezinárodní politika* č. 6/1999.
- FRANK, L. Rizika a ohrožení bezpečnosti ČR v letech 2004-2015. In: *Východiska pro výstavbu ozbrojených sil České republiky v letech 2004-2015*. Brno: Ústav strategických studií, 2000.
- FUČÍK, J. „Nákladný test nové strategie.“ *Mezinárodní politika* č. 6/1999.
- GANNON, J. C. „A World Panorama of Troubles Along the 2015 Horizon.“ *Herald Tribune* 2. 2. 2001.
- GLENN, C. J., GORDON, J., T. 2002 *State of the Future*. American Council for The United Nations University, 2002
- Global Trends 2015: A Dialogue About the Future With Nongovernment Experts*, http://www.cia.gov/cia/publications/global_trends2015/index.html
- HEISBOURG, F. „European defence takes a leap forward.“ *NATO Review*, Spring/Summer 2000.
- HUDEČ, J. „Evropská bezpečnostní a obranná identita: Quo vadis?“ *Vojenské rozhledy* č. 3/2000
- HVÍŽDALA, K. „Boj se strachem z teroristů je drahá záležitost.“ *Lidové noviny, příloha Neděle*, 24. 2. 2001.
- Novýje vyzovy bezopasnosti Rossiji, Sovět po vněšněj i oboronnoj politike*, Moskva 2002.
- JAHODA, R. „Společná zahraniční a bezpečnostní politika Evropské unie.“ *Vojenské rozhledy* č. 4/2000
- Kitfield, J. „Will Europe Ruin NATO?“ *AIR FORCE Magazine*, vol. 83, No. 2000/10, str. 59-63.
- KOKOŠIN, A. „Vojenno-stratěgickeskij vektor dlja Rossiji v 2003.“ *Nězavisimoje vojennoje obozrenije*, 17. 1. 2003
- LUTTWACK, E. N. „Potíže s evropskou obranou.“ *MF DNES* 12. 12. 2000.
- ORT, A. *Evropa. 20. století*. Arista, 2000.
- PEZL, K. „Bezpečnostní zájmy ČR a transformace NATO.“ *Aliance* č. 1/1999.
- PICK, O. „NATO, evropská obrana a poučení z Kosova.“ *Sborník Česká republika po vstupu do NATO. Česká atlantická komise*, Praha 2000.
- PINCUS, V. „CIA Head predicts nuclear race.“ *The Washington Post*, 12.2. 2003
- RAŠEK, A. „Budoucnost Evropy 2010.“ *Mezinárodní vztahy* č. 1/2001, ročník 36, str. 104.
- RAŠEK, A. „Afghánistán a moderní válka: Od hvězdných válek k válkám asymetrickým.“ *Esprit* 21. Ročník 5. Zima 2001, str. 9.
- RAŠEK, A. „Američané přebírají roli režiséra.“ *Hospodářské noviny*. 18. 10. 2002.
- RAŠEK, A. „Evropská bezpečnostní a obranná politika.“ *Integrace*. Internetové vydání. Březen 2002.
- RAŠEK, A. „Jakou armádu chceme.“ *Lidové noviny* 4. 5. 2002. Příloha Orientace, str. 2.
- RAŠEK, A. „Evropa se o svou bezpečnost musí postarat sama.“ *Sondy* č. 42/2002, s. 15.
- RAŠEK, A. „Bezpečnostní politika České republiky při vstupu do Evropské unie.“ *Vojenské rozhledy* č. 2/2002, s. 3.
- RAŠEK, A. „Předpoklady tvorby bezpečnostní politiky po vstupu ČR do Evropské unie.“ *Vojenské rozhledy* č. 3/2002, s. 69.
- RAŠEK, A., BALABÁN, M. *Systém komplexního řízení bezpečnosti České republiky*. (uveřejněno ve sborníku *Putování českou budoucností*, Praha: Centrum pro sociální a ekonomické strategie Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy, 2003.
- REITER, D. „Why NATO Enlargement Does Not Spread Democracy.“ *International Security*, No. 4 (Spring 2001), pp. 41-67.
- SHEPHERD, A. J. K. „Top-Down or Bottom-Up: Is Security and Defence Policy in the EU. Question Political Will of Military Capability?“ *European Security*, Vol. 9, No. 2 /Summer 2000/ pp. 13-30.
- ŠEDIVÝ, J. „Další rozšíření NATO: hledání nejlepšího ze špatných řešení.“ *Mezinárodní vztahy* č. 1/2001, ročník 36, str. 8.
- VIRIOT, J. M. „Evropská obranná a bezpečnostní identita - pohled na Západoevropskou unii.“ *Mezinárodní vztahy* č. 1/2000.
- ZAVADIL, P. „Rodí se evropská armáda.“ *Lidové noviny* 9. 12. 2000. Příloha Orientace s. 19.
- Evropská bezpečnostní a obranná politika*. Editor Radek Khol. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2001.
- Prohlášení o závazcích na poli vojenských kapacit. Capabilities Commitment Conference, Brusel, 20.-21. 11. 2000. In: *Česká republika a Evropská bezpečnostní a obranná politika*. Editor Radek Khol. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2001.
- Zpráva předsednictví o Evropské bezpečnostní a obranné politice. Summit EU, Nice, 7.-9. 12. 2000. In: *Česká republika a Evropská bezpečnostní a obranná politika*. Editor Radek Khol. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2001.

JUDr. Miroslav Tůma

Bezpečnostní výzvy 21. století a potřeba výchovy a vzdělávání v oblastech nešíření zbraní hromadného ničení, kontroly zbrojení a odzbrojení

„Nikdy nebyla větší potřeba výchovy v oblastech odzbrojení a nešíření, zvláště pokud se jedná o nešíření zbraní hromadného ničení, ale rovněž ručních a lehkých zbraní a mezinárodní terorismus. Měníci se bezpečnostní koncepce a hrozby od konce studené války vyžadují nové myšlení. Toto nové myšlení však můžeme očekávat od toho, kdo se v dané oblasti vzdělává a procvičuje již dnes. Všeobecným cílem výchovy v oblastech odzbrojení a nešíření je poskytnout znalosti a dovednosti jednotlivcům k tomu, aby jako občané různých států a současně obyvatelé této planety přispěli svým dílem k dosažení konkrétních opatření v oblastech odzbrojení a nešíření a ke konečnému cíli všeobecného a úplného odzbrojení za účinné mezinárodní kontroly.“

(Úryvek ze shrnutí zprávy generálního tajemníka OSN „Studie OSN o vzdělávání v oblasti odzbrojení a nešíření“ ze dne 30. srpna 2002 [1]).

Zpráva generálního tajemníka OSN

Dne 9. října 2002 předložil předseda skupiny vládních expertů a náměstek mexického ministra zahraničních věcí Miguel Marín Bosch v plénu 1. výboru (Výbor pro odzbrojení a mezinárodní bezpečnost) 57. VS OSN „Studii OSN o vzdělávání v oblasti odzbrojení a nešíření“ (A United Nations Study on Disarmament and Non-Proliferation Education). Jejím vznikem předcházela jednomyslně schválená rezoluce pléna 55. VS OSN (55/33 E) ze dne 20. 11. 2000. Podle požadavků rezoluce měl generální tajemník OSN (GT OSN) připravit, za pomoci skupiny vládních expertů, studii o současném stavu výchovy a vzdělávání v oblastech odzbrojení a nešíření, zejména zbraní hromadného ničení a jejich nosičů (dále jen nešíření, non-proliferation), a to na stupni základního, středního, vysokoškolského a postgraduálního studia ve všech světových regionech. Touto rezolucí, která souvisí se zvýšeným úsilím mezinárodního společenství eliminovat negativní dopady kultury násilí, byl GT OSN dále požádán, aby studie doporučila cesty k podpoře tohoto vzdělávání, zvláště pak lektorů, poslanců, pracovníků městských správ, důstojníků a státních úředníků. Studie k této problematice měla být předložena na podzimním zasedání 57. VS OSN v r. 2002, což se také stalo.

Studie vychází z dosavadního úsilí v odzbrojovacím vzdělávání, které považuje za nedílnou součást výchovy k míru. Zabývá se současně některými novými prvky jako je rostoucí význam nešíření zbraní hromadného ničení, jejich nosičů a ručních a lehkých zbraní, stejně tak jako vyhlídkami uplatňování rovnoprávnosti pohlaví v odzbrojovacích otázkách. Hlavním přínosem studie jsou 34 konkrétní doporučení pro členské státy, regionální organizace, OSN a jiné mezinárodní organizace, municipální a náboženské vedoucí představitele. Studie také usiluje o vytvoření úzké spolupráce mezi odborníky, občanskou společností, výchovnými pracovníky a akademickými ústavami, a to hlavně na úrovni druhých a třetích vzdělávacích stupňů.

Skupina vládních expertů byla vytvořena v r. 2001 na základě žádosti poradního sboru k odzbrojovacím otázkám (Advisory Board on Disarmament Matters) [2]. Zmíněný sbor

ve zdůvodnění podtrhl naléhavost boje s neodůvodněným sebeuspokojením v dané oblasti a podpořil koordinované mezinárodní úsilí v odzbrojení a nešíření, zejména na úseku jaderných zbraní a dalších zbraní hromadného ničení a jejich nosičů. Skupinu vládních expertů tvořilo deset odborníků z deseti zemí zastupujících různé regiony a vzdělávací systémy z celého světa (Egypt, Indie, Japonsko, Maďarsko, Mexiko, Nový Zéland, Peru, Polsko, Senegal a Švédsko). S těmito odborníky úzce spolupracovaly úřadovny a agencie zabývající se vzděláváním v oblasti odzbrojení a nešíření v rámci OSN jako např. odbor veřejných informací (*DPI - Department of Public Information*), odbor pro odzbrojovací otázky (*DDA - Department for Disarmament Affairs*), Výzkumný institut OSN pro problematiku odzbrojení (*UNIDIR - United Nations Institute for Disarmament Affairs*) a Dětský fond OSN (*UNICEF - United Nations Children Fund*). Při zpracování studie existovala těsná spolupráce rovněž s těmi agencemi, které se odzbrojovací problematikou zabývají po praktické stránce. Patří mezi ně především Mezinárodní agentura pro atomovou energii (*IAEA - International Atomic Energy Agency*), Organizace pro zákaz chemických zbraní (*OPCW - Organization for the Prohibition of Chemical Weapons*) a přípravná komise Organizace smlouvy o všeobecném zákazu jaderných zkoušek (*CTBTO Preparatory Commission for the Comprehensive Nuclear-Test Ban Treaty*). Do činnosti skupiny byla zapojena také Univerzita OSN (*UNU - United Nations University*) a při OSN přidružená Univerzita pro mír (*UNPEACE - UN-Associated University for Peace*).

Úvodní část studie obsahuje předmluvu GT OSN, předávací dopis předsedy skupiny expertů adresovaný GT OSN, zprávu týkající se organizace činnosti skupiny a seznam zkratk. Následuje osm kapitol: I. Úvod; II. Definice současného vzdělávání a výcviku v oblastech odzbrojení a nešíření (*z hlediska jeho účelu, cílů a zaměření*); III. Zhodnocení existujících zkušeností ze vzdělávání a výcviku v uvedených oblastech z hlediska minulého a současného úsilí a práce skupiny expertů; IV. Vzdělávání a výcvik ve výchově v oblastech odzbrojení a nešíření na všech úrovních (*vzdělávacích stupňů*); V. Cesty k využívání nejnovějších pedagogických metod, zvláště revoluce v informatice a komunikačních technologiích; VI. Cesty k uplatňování vzdělávání a výcviku v oblastech odzbrojení a nešíření v post-konfliktních situacích jako příspěvek k upevňování mírového vývoje; VII. Koordinace mezi OSN a jinými mezinárodními organizacemi se zvláštní kompetencí k problematice odzbrojení a nešíření nebo vzdělávání; VIII. Podpora vzdělávání a výcviku v oblastech odzbrojení a nešíření obsahující praktická doporučení.

Čtyři přílohy zahrnují: 1. Seznam představitelů OSN, vyučujících, vědců a zástupců nevládních organizací, kteří se podíleli na činnosti skupiny expertů, 2. Informace zaslané členskými státy, výchovnými a vzdělávacími ústavy a nevládními organizacemi, 3. Zdroje pro vzdělávání v oblastech odzbrojení a nešíření včetně webového spojení, 4. Přehled vzdělávací a výcvikové činnosti organizací působících v systému OSN v oblastech odzbrojení a nešíření, vč. jejich webového spojení [3].

Z historie aktivit OSN na podporu výchovy v odzbrojovací oblasti

Úsilí mezinárodního společenství o prosazení kultury nenásilí a míru prostřednictvím výchovy a vzdělávání trvá v rámci OSN již řadu let. První větší mezinárodní akcí v tomto směru bylo konání *10. zvláštního zasedání Valného shromáždění OSN v r. 1978*, které bylo zaměřeno na odzbrojovací problematiku. Jeho účastníci poprvé deklarovali naléhavost výchovy v této oblasti. Závěrečný dokument zdůraznil význam dvou aspektů vzdělávání

pro formování budoucnosti odzbrojení a sice výuky a výzkumu. Apeloval současně na vlády, nevládní a mezinárodní instituce, zejména na Organizaci OSN pro výchovu, vědu a kulturu (*UNESCO - United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*), aby „přijaly kroky k vytvoření vzdělávacích programů v oblastech odzbrojení a mírových studií na všech úrovních“ [4]. Valné shromáždění na tomto zasedání zřídilo **program postgraduálního studia v odzbrojovací oblasti** (*United Nations Disarmament Fellowship Programme*), který umožnil vyškolit více než 550 úředníků, zejména z ministerstev zahraničních věcí, z přibližně 150 států, v základních otázkách mnohostranného odzbrojování a kontroly zbrojení.

Další mezinárodní událostí byl **Světový kongres k výchově v odzbrojovací oblasti**, svolaný Organizací OSN pro výchovu, vědu a kulturu (UNESCO) v r. 1980, který přijal závěrečný dokument s řadou doporučení na podporu výzkumu i výchovy v této problematice. I když v jejich realizaci nebylo dosaženo významného pokroku lze podle zmíněné „Studie OSN o vzdělávání v oblasti odzbrojení a nešíření“ z r. 2002 konstatovat, že mnohá z těchto doporučení jsou aplikovatelná, po jejich přizpůsobení současným a měnícím se okolnostem, i v dnešní době. Dne 7. června 1982 byla na základě rozhodnutí druhého zvláštního zasedání Valného shromáždění k odzbrojení zahájena **Světová odzbrojovací kampaň OSN** (*United Nations World Disarmament Campaign*). Jejím cílem bylo informovat, vzdělávat a získat tak pochopení veřejnosti a podporu pro cíle OSN na poli omezování zbrojení a odzbrojení. Předpokládala spolupráci OSN s jejími členskými státy a nevládními organizacemi jako hlavními aktéry k dosažení těchto cílů. Byla rozdělena na pět hlavních oblastí: příprava a rozšiřování materiálů; konference, semináře a procvičování; zvláštní akce jako např. *Odzbrojovací týden*; programy pro veřejnost; služby „polních“ úřadoven OSN. Tato kampaň byla v r. 1992 přeměněna na **odzbrojovací informační program OSN** (*United Nations Disarmament Information Programme*) se zachováním stejných cílů avšak při snížených finančních nákladech.

Na sklonku minulého století vyhlásilo OSN v r. 1999 *Mezinárodní rok kultury míru*, který byl v r. 2000 rozšířen na *Mezinárodní desetiletí kultury míru a nenásilí pro děti na celém světě* (*International Decade for the Culture of Peace and Non-Violence for the Children of the World*). Hlavním nástrojem pro pěstování kultury míru je podpora výchovnému plánu obsahujícímu mírové řešení konfliktu, dialog, vytváření konsenzu a aktivity prosazující nenásilí. Rok 2001 vyhlásilo Valné shromáždění **Rokem OSN pro dialog mezi civilizacemi** (*United Nations Year of Dialogue among Civilizations*). Tato akce směřuje k povzbuzování vlád, systému OSN a dalších relevantních mezinárodních a nevládních organizací, aby realizovaly kulturní, výchovné a sociální programy na podporu uvedené koncepce [5].

Současné požadavky na výchovu v oblastech odzbrojení a nešíření

Jak se ve výše uvedené studii uvádí naléhavá potřeba bojovat s neznalostí, sebeuspokojením a kulturou násilí, kterým se dá čelit především dlouhodobými výchovnými programy a procvičováním, vznikla po více než desetiletí od ukončení studené války a se začátkem 21. století. Jedná se zejména o programy se vztahem k odzbrojení a nešíření zbraní hromadného ničení a jejich nosičů, a to z hlediska snížení jejich počtů a úplné eliminace. Současně se zvýšila obava z globální hrozby nadměrného a destabilizujícího šíření konvenčních zbraní, zvláště ručních a lehkých. K tomu je rovněž nutné věnovat zvýšenou pozornost novým výzvám pro mezinárodní bezpečnost a odzbrojovací proces, mezi kterými vyvolává zvláštní obavu terorismus s možností použití zbraní hromadného ničení. V úvahu se musí brát i další výzvy

jako např. organizovaný zločin, chudoba, porušování lidských práv a devastace životního prostředí [6].

Výchova a výcvik v oblastech odzbrojení a nešíření je dlouhodobý proces probíhající v rozmanitém prostředí, kterého se účastní rodina, školy, univerzity, sdělovací prostředky, obce, nevládní organizace, vlády, parlamenty a mezinárodní organizace. Jedná se o soubor teoretických a praktických znalostí, který umožňuje jednotlivcům vybrat si pro sebe hodnoty, které odmítají násilí, řeší konflikty mírovým způsobem a podporují kulturu míru. Uvedená výchova nabízí nástroje k zvýšení národní a mezinárodní bezpečnosti na nižších zbrojních úrovních a posiluje vzájemné spojení mezi mírem, všeobecnou bezpečností a trvale udržitelným rozvojem v rámci vzájemně stále závislejšího světa.

Mezi cíle výchovy a výcviku ve zmíněných oblastech patří mj. naučit *jak* přemýšlet a to spíše než *co* si myslet o odzbrojovacích otázkách. Dále rozvíjet dovednosti v oblasti kritického myšlení v informovaném společenství a prohlubovat znalost množství činitelů působících na místních, národních, regionálních a globálních úrovních, které buď podporují nebo naopak podkopávají mír. Cíle dále zahrnují povzbuzování postojů a aktivit, které podporují mír, poskytování relevantních informací a vytváření odpovídajícího postoje k současným a budoucím bezpečnostním výzvam prostřednictvím rozvíjení a široké dostupnosti zlepšených metod a výzkumných technik. Dalším cílem je překlenování politických, regionálních a technologických rozdílů stmelováním myšlenek, koncepcí, lidí, skupin a institucí na podporu sladěného mezinárodního úsilí k dosažení odzbrojení, nešíření a současně mírového a nenásilného světa. Na všech úrovních navrhopvat hodnoty míru, tolerance, nenásilí, dialog a konzultace jako základny pro interakci mezi národy, zeměmi a civilizacemi.

Jak uvedl GT OSN ve své předmluvě ke zmíněné studii byly v 80. a 90. letech minulého století hojně rozšířeny různé mírové studie a programy řešení konfliktů a současná studie je doplňuje. Je důležité porozumět a chápat skutečnost, že nadměrná výroba, obchod, nákupy a skladování zbraní mohou podnítit válku a učinit ji smrtelnější a nebezpečnější a že tyto otázky mají negativní dopady na zdraví, ničení životního prostředí či brzdí rozvoj. Již zmíněný světový kongres UNESCO z r. 1980 o výchově v odzbrojovacích otázkách kladl zejména důraz na problematiku obchodu s konvenčními zbraněmi, především ručními a lehkými zbraněmi a na otázku protipěchotních min. Avšak od té doby se zaměření této výchovy podstatným způsobem změnilo. I když je nadále nutné věnovat výchově v problematice zmíněných druhů konvenčních zbraní příslušnou pozornost, v současné době se přesouvá zaměření výchovného působení zejména na zvýšenou hrozbu mezinárodního terorismu a možnost použití zbraní hromadného ničení k teroristickým účelům. Obecně se ukazuje nutnost, aby výchova v oblastech odzbrojení a nešíření se stala integrální a přirozenou součástí výchovy příštích generací.

Je třeba počítat s tím, že kultura v oblastech odzbrojení a nešíření na globální úrovni se nemůže prosazovat snadno nebo rychle. Vyžaduje to trvalé úsilí k vytvoření komunit specialistů v oblastech odzbrojení a nešíření a občanů znepokojených současným vývojem v odzbrojovací a celkové bezpečnostní sféře. Základními prvky v tomto dlouhodobém úsilí jsou členské státy, mezinárodní organizace, akademické společenství a nevládní organizace. Úspěch bude záviset na partnerství zahrnujícím každou z uvedených komunit a poskytnutí přiměřených finančních zdrojů. Oba výchovné procesy tj. v odzbrojení a nešíření se vzájemně posilují, a proto výchova a výcvik v obou oblastech by měly odrážet tento vzájemný vztah.

Výchova v oblasti odzbrojení je z širšího pohledu zaměřena na potřebu snížit počty zbraní z hlediska jejich úplné eliminace a jako prostředků snižujících pravděpodobnost vzniku i in-

tenzitu ozbrojeného konfliktu. Výchova v tomto směru se zaměřuje na samotné odzbrojení, dále na kroky k jeho dosažení a na pozitivní důsledky, které má odzbrojování pro sociálně-ekonomický rozvoj. Tento přístup se může zabývat řešením konfliktu nebo příčinami války a vztahem mezi technologií a vedením války.

Výchova v oblasti nešíření je významnou součástí odzbrojovací výchovy. Zatímco dlouhodobým cílem výchovy v oblasti odzbrojení je snížení a eliminace všech druhů zbraní a válečného materiálu, výchova v oblasti nešíření je orientována na zabránění dalšího šíření všech zbraní, zvláště zbraní hromadného ničení a jejich nosičů. To napomáhá dosáhnout odzbrojovacích cílů na základě trvalého úsilí a globálního přístupu.

Oba druhy výchovy přispívají k výchově v řešení konfliktů a vzájemně posilují komunikaci, porozumění mezi různými civilizačními kulturami, toleranci k odlišnostem, nenásilí, ekonomickou spravedlnost a rovnoprávnost pohlaví, zachování životního prostředí, demilitarizaci, rozvoj, lidská práva a mezinárodní humanitární právo.

Objekty výchovy a nezbytnost diferenciací výchovného působení

Odlišné skupiny, které jsou objektem výchovy, vyžadují logicky rozmanitý přístup spočívající jak v rozsahu předávaných znalostí a zkušeností tak i použitých výchovných metodách. Zaměření výchovy se bude nezbytně lišit v zemích s dlouhodobým stabilním demokratickým vývojem ve srovnání se státy, ve kterých např. ještě v nedávné době probíhal ozbrojený konflikt; jiný bude rozsah a orientace výchovného působení např. na děti v uprchlických táborech a jiný na příslušníky pohraniční stráže či celní pracovníky.

Mezi skupiny, které by měly být objektem výchovné činnosti, patří:

- ☐ děti a mládež, žáci základních a středních škol a vysokoškolští studenti, vychovatelé a cvičitelé,
- ☐ výzkumní pracovníci, vědci, inženýři a lékaři,
- ☐ dárci (donors), tj. jednotlivci a organizace,
- ☐ národní náboženští představitelé,
- ☐ zástupci obecních a městských úřadů,
- ☐ členové parlamentů a vládní úředníci,
- ☐ odbory a obchodní komunita,
- ☐ profesionální pracovníci složek prosazujících zákon jako např. vojáci, licenční a celní úředníci, příslušníci zpravodajských služeb.

Post-konfliktní situace vyvolává potřebu specifické výchovy různých skupin např. příslušníků vojenských a dalších bezpečnostních sil a vedoucích představitelů národních a obecních orgánů, a to zejména z důvodu zabezpečení úspěšné realizace mírových dohod, zvláště jejich ustanovení týkajících se odzbrojení, demobilizace a začlenění bývalých bojovníků do mírového života. Demobilizační a reintegrační programy se v některých případech musí speciálně zaměřit na problematiku „dětských vojáků“ a rovněž na potřeby těch komunit, které budou absorbovat bývalé bojovníky z řad dospělých či dětí. Z výchovných programů mají důležitost mj. ty, které jsou orientovány na pochopení nebezpečí vyplývajících z rozmístěných protipěchotních min. Významnou vzdělávací skupinu představují ženy, které hrají důležitou úlohu v úsilí o vytváření příznivých podmínek pro ukončení ozbrojeného konfliktu v aktivitách jako

např. monitorování míru, napomáhání při překonávání traumat u obětí i pachatelů násilí, ve sběru a ničení zbraní a obnovování společenských struktur. V situacích, kdy v průběhu konfliktu došlo k rozsáhlému ničení infrastruktury státu a jeho sociální sítě, jsou pro veřejnou informovanost a výchovu nepostradatelnými nástroji sdělovací prostředky zvláště rozhlas.

Požadavky na nový formální a neformální studijní plán

Podle studie by nový formální a neformální studijní plán tj. plán [7], vypracovaný v rámci studijních osnov školské soustavy i mimo tuto soustavu např. nevládními organizacemi, zejména měl:

- ☐ obsahovat pomoc při rozvíjení kritických dovedností a kritického myšlení o problematice nešíření a odzbrojení,
- ☐ brát v úvahu skutečnost, že výchova v oblastech odzbrojení a nešíření je integrální a základní součástí výchovy k míru na podporu zásad mezinárodního práva založeného na Chartě OSN, Všeobecné deklaraci lidských práv, Úmluvě o odstranění všech forem diskriminace žen a Úmluvě o právech dítěte, mnohostranných odzbrojovacích smlouvách a dohodách z oblastí odzbrojení a nešíření a na mezinárodních úmluvách o terorismu,
- ☐ pokrývat všechny úrovně vzdělávacího systému a být přizpůsobený potřebám různých sociálně-ekonomických skupin,
- ☐ využívat přístup založený na hlediscích různých vědních oborů,
- ☐ vyzdvihovat lidské dimenze konfliktu, včetně individuálních zkušeností,
- ☐ poskytovat fórum pro dialog o snížení rozsahu konfliktu, které je důležité pro dosažení cílů v oblastech odzbrojení a nešíření.

Praktická doporučení pro výchovu a výcvik

Praktická doporučení v závěrečné části studie [8] jsou rozdělena do několika bloků. První blok zahrnuje možné cesty na podporu opatření na všech úrovních formálního a neformálního vzdělávání, druhý je zaměřen na způsoby využívání moderních pedagogických metod založených na novinkách v informatice a komunikačních technologiích, třetí popisuje způsoby zavedení výchovy v odzbrojení a nešíření do postkonfliktních situací jako příspěvek k posílení míru, čtvrtý nabízí možnosti, kterými systém OSN a jiné mezinárodní organizace mohou harmonizovat a koordinovat své úsilí v uvedené výchově, pátý se orientuje na další následné kroky a samotnou realizaci. Doporučení jsou adresována zejména členským státům, OSN a některým jejím orgánům a vzdělávacím institucím, dalším mezinárodním organizacím, nevládním organizacím, vedoucím představitelům městských správ, náboženským činitelům a náboženským institucím.

Pro členské státy OSN jsou určena zejména následující doporučení:

- ☐ přikládat důležitost výchově v oblastech odzbrojení a nešíření a výcviku v rámci výchovných programů a politických aktivit, které jsou v souladu s národní legislativou a praktickými zkušenostmi,
- ☐ využívat již existující poradní orgány s příslušnou odpovědností za poradenské služby v otázkách výchovy a výcviku v oblastech odzbrojení a nešíření, nebo takové orgány podle možnosti vytvořit,

- ❑ sdílet zkušenosti dalších členských států, mezinárodních organizací, občanské společnosti a odboru OSN pro odzbrojovací otázky,
- ❑ do svých delegací pro jednání OSN o odzbrojovací problematice zahrnovat poslance a/nebo nevládní představitele ve funkci poradců,
- ❑ ve spolupráci s OSN a relevantními mezinárodními organizacemi sponzorovat výcvik, stipendia a programy seznamující s danou problematikou na co nejširší geografické základně pro výzkumné pracovníky, inženýry, vědce a akademické pracovníky v oblastech zvláštního významu a neomezujících se pouze na smlouvy a dohody o zbraních hromadného ničení a jejich nosičích (zvláštní pozornost by měla být věnována výcviku pracovníků působících v licenčním procesu a v oblasti prosazování zákona – celní úředníci – za účelem plnění mezinárodních závazků vyplývajících pro členské státy na poli odzbrojení a nešíření),
- ❑ finančně podporovat výzkumné ústavy zaměřující se na odzbrojení a nešíření a nabízet stipendia pro univerzitní studenty vyšších ročníků k provádění výzkumu v uvedených oblastech, včetně návrhu na využití optimálních pedagogických metod,
- ❑ společně s OSN, relevantními mezinárodními organizacemi, nevládními organizacemi a výzkumnými ústavami vyvíjet a zkvalitňovat programy, pořádat semináře, poskytovat stipendia a příslušné materiály s tématy z oblasti odzbrojení a nešíření pro novináře a další pracovníky sdělovacích prostředků k zvýšení jejich znalosti o těchto otázkách,
- ❑ zabezpečit, aby v učebních osnovách vysokých vojenských škol byly zahrnuty prvky z oblastí odzbrojení a nešíření,
- ❑ určit kontaktního odpovědného pracovníka pro otázky výchovy a výcviku v oblastech odzbrojení a nešíření, informovat odbor OSN pro odzbrojovací otázky o přijímaných krocích k realizaci těchto doporučení a zahrnout toto sdělení rovněž do informace 1. výboru VS OSN o realizaci doporučení uvedených ve výše uvedené studii [9].

Pro pracovníky městských správ pracujících s občanskými skupinami se doporučuje vyhledávání „mírových měst“, jako součást akce „UNESCO Cities for Peace Network“ prostřednictvím např. zřizování mírových muzeí, mírových parků, vytváření webových stránek a produkcí letáček o různých mírových aktivitách. *Církevní pracovníci a instituce* by měli připravovat výchovné materiály podporující kulturu míru a odzbrojení.

Česká republika a daná problematika

Na závěr si lze položit otázku, jak dalece je problematika výchovy k nenásilí prostřednictvím vzdělávání v oblastech odzbrojení a nešíření aktuální a potřebná pro Českou republiku. Pokud bychom se zabývali výhradně otázkou výchovy k nenásilí a vzájemné snášenlivosti, naprostá většina občanů by zřejmě tuto výchovu označila za velice prospěšnou, mnozí by tuto potřebu možná charakterizovali dokonce jako naléhavou nutnost. Nelze se tomu divit, jestliže se téměř denně dozvídáme ze sdělovacích prostředků o násilí v rodinách a jejich následných rozpadech, což mj. zatěžuje rozpočty obcí, měst i státu miliardovými náklady (zahrnují např. náklady na léčení a soudní pře, úhradu ušlého zisku, pobyt dětí v diagnostických zařízeních aj.) [10], snižujícím se věku mladistvých delikventů, jejich rostoucí necitelnosti, surovosti, vandalských sklonech a pokračujícím nepříznivým trendu vývoje kriminality obecně. Stále

více jsme svědky toho, že řešení různých a dá se říci banálních sporů mezi dospělými osobami se často odehrává s pomocí střelných zbraní či různých sečných a bodných nástrojů. Popis a rozbor příčin těchto jevů by asi vydal na samostatnou velmi obsáhlou studii zpracovanou z různých hledisek a pohledů zejména psychologických, sociologických a jiných. Nicméně rodina, ale i sdělovací prostředky, zejména televize a film, z institucionálního hlediska především ministerstva školství a kultury, mají na tomto nepříznivém stavu zřejmě nezanedbatelný podíl. Nejde o nic jiného než o výchovu k slušnému, nenásilnickému a tolerantnímu způsobu života. Je jisté bez jakékoliv diskuze, že ruku v ruce s příslušnou výchovou musí probíhat i důsledné vymáhání stávajících legislativních a jiných opatření a jejich neustálé zdokonalování.

Pochopit nutnost výchovy k nenásilí a prosazování kultury míru z hlediska vzdělávání v oblastech odzbrojení a nešíření, zejména zbraní hromadného ničení a jejich nosičů tj. přístupovat k těmto otázkám z celosvětového pohledu, má již komplikovanější charakter a mnozí občané si mohou říci, že se jich tento problém přímo nedotýká. Opak je však pravdou. Stačí dát do souvislosti výdaje na zbrojení obecně, jako jednu z výdajových položek státního rozpočtu a nezbytnost mít dostatek prostředků na plnění sociálních a dalších důležitých úloh státu, a to za ekonomické situace státu charakterizované sice na jedné straně relativně nízkou inflací a průměrnou nezaměstnaností, avšak současně poměrně vysokým státním deficitem. Další vazba existuje ve vztahu mezi odzbrojováním a nešířením. Vzájemná závislost těchto dvou oblastí, která se v komunitě odzbrojovacích expertů často označuje jako „spojené nádoby“, má přímý dopad na celosvětový boj proti terorismu (individuálnímu a skupinovému). Bližší pochopení všech těchto souvislostí, včetně nezbytnosti brát v úvahu dopady globalizace na sociální a ekonomický rozvoj světa, rozšiřující se nůžky mezi bohatými a chudými zeměmi, devastaci životního prostředí aj. by nám mělo umožnit nedívat se na řešení bezpečnostních výzev 21. století výlučně z hlediska černobílého vidění světa. Umožní nám rovněž lépe pochopit význam existence a nutnosti posilování mezinárodního práva, jehož významnou a nedílnou součástí je stávající soustava mnohonárodních smluv z oblastí kontroly zbrojení, odzbrojení a nešíření. Základní a rozhodující úlohu v tomto úsilí má jediná organizace globálního charakteru, kterou je OSN, a to i přes veškeré své nedostatky a oprávněnou kritiku její činnosti. Na obhajobu OSN je třeba říci, že činnost jakékoliv organizace je vždy málo efektivní v případě neexistence dostatečné politické vůle jejích členských států, zejména hlavních aktérů světové politiky, k plnění přijatých dokumentů a z nich vyplývajících závazků. V této souvislosti lze konstatovat, že žádná sebevznešenější a precizní rétorika nikdy nenahradí přednosti přijímání konkrétních a praktických opatření.

Podle přílohy č. 2 výše zmíněné studie mezi evropskými zeměmi a jejich různými vládními a jinými národními akademickými a výchovnými institucemi, které reagovaly na výzvu GT OSN o sdělení informace o současném stavu výchovy v oblastech nešíření zbraní hromadného ničení a jejich nosičů, kontroly zbrojení a odzbrojení, byly např. Polsko, Německo, Švédsko, Švýcarsko, Francie, Finsko, Ukrajina, Rakousko, Irsko, Izrael, Itálie, Španělsko a Velká Británie. Z mimoevropských zemí byly nejvíce zastoupeny výchovné instituce z USA, dále Kanady, Japonska, Indie, Brazílie aj. Lze jen litovat, že mezi těmito odesilatelí nebyla zastoupena Česká republika. Určitá „inventura“ stávající situace v České republice a její případný kritický rozbor by v této souvislosti mohly být užitečné a eventuálně i vést k přijetí účinných opatření k zlepšení v dané oblasti v celé sféře vzdělávací soustavy. Na Českou republiku, jako členský stát OSN, se vztahují výše uvedená doporučení adresovaná ve studii těmto zemím a komepe-

tentní orgány by se jimi měly zabývat i když se jedná „pouze“ o doporučení politického charakteru. Ze zmíněných doporučení lze např. uvést začleňování poslanců a/nebo nevládních představitelů ve funkci poradců do národní delegace pro jednání OSN o odzbrojovací problematice, určení kontaktní osoby pro uvedenou výchovu a vzdělávání a zabezpečit zahrnutí prvků z oblasti odzbrojení a nešíření zbraní hromadného ničení a jejich nosičů do učebních osnov vysokých vojenských škol.

Zdroje a poznámky:

- [1] *United Nations, General Assembly, A/57/124.* Zvýraznění části pasáže učinil autor tohoto článku.
- [2] Poradní sbor k odzbrojovacím otázkám (Advisory Board on Disarmament Matters) tvoří 22členná skupina prominentních zahraničních odborníků v oblasti mezinárodní bezpečnosti, odzbrojení a kontroly zbrojení, jmenovaných GT OSN. Jeho úkolem je poskytovat GT OSN rady k všeobecným a specifickým odzbrojovacím otázkám a k implementaci odzbrojovacího informačního programu OSN. Slouží rovněž jako Board of Trustees pro UNIDIR. Členy sboru je např. J. Dhanapala (náměstek GT OSN pro odzbrojovací otázky a ředitel odboru pro odzbrojovací otázky Sekretariátu OSN v New Yorku), P. Lewis (ředitelka UNIDIR), R. Ekéus (švédský velvyslanec v USA), P. Goosen (vrchní ředitel pro nešíření a odzbrojení na Ministerstvu zahraničních věcí Jihoafrické republiky), H. Bar-On (velvyslanec a starší poradce ve Vědeckém ústavu prezidenta Weizmanna v Izraeli), H. Müller (ředitel Mírového výzkumného ústavu ve Frankfurtu v Německu), W. C. Potter (ředitel Střediska pro neproliferaci studie Ústavu mezinárodních studií v Monterey v USA) a další (<http://www.unog.ch/unidir>).
- [3] *United Nations, General Assembly, A/57/124.* United Nations study on disarmament and non-proliferation education, Report of the Secretary-General, United Nations, General Assembly, A/57/124, s. 3.
- [4] Tamtéž, s. 11.
- [5] Tamtéž, s. 12.
- [6] Tamtéž, s. 10.a
- [7] Tamtéž, s.13.
- [8] Tamtéž, s. 16-20.
- [9] Tamtéž, s. 16-18.
- [10] Jiří VAVROŇ. „Špatné vztahy v rodině stojí ekonomiku miliardy.“ *Právo*, 1. 11. 2002.

Je teď další na řadě, kdo bude tlačěn ke změně chování, Írán nebo Sýrie?

Sýrie, Írán a další státy by si měly uvědomit, že snaha získat zbraně hromadného ničení ani podpora terorismu není v jejich zájmu. To neznamená, že jim vyhlásíme válku. Znamená to pouze, že pokud se v novém století válka proměňuje, teď, kdy se musíme zabývat těmito hrozbami, zejména po 11. září, si musejí uvědomit, že takové chování má své následky. Neznamená to však, že jediným následkem, který má americký prezident k dispozici, je nasadit armádu. Je mnoho způsobů, jak se můžeme s hrozbami, kterým čelíme, vypořádat.

*Colin Powell, ministr zahraničních věcí USA
Je o jeden zločinecký stát méně
Lidové noviny 11. 4. 2003*